

Комунальний заклад вищої освіти
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради
Факультет реабілітаційної педагогіки та соціальної роботи
Кафедра спеціальної освіти та психології

КАЛІФІКАЦІЙНА (МАГІСТЕРСЬКА) РОБОТА

Арт-терапія як засіб боротьби зі страхами у дітей дошкільного віку з
розладами аутистичного спектра

Виконав студентка групи СОМ-1(2)
спеціальності 016 Спеціальна освіта
Любенко Яна Сергіївна
Керівник: О.Л. Позднякова
Рецензент:
Нормоконтроль _____ Юлія КЛОЧКОВА

Запоріжжя
2024 р.

РЕФЕРАТ

Магістерська робота: 49 с., 8 табл., 4 рис., 64 джерела.

Об'єкт дослідження: арт-терапія як засіб боротьби із проявами страхів у дітей дошкільного віку з РАС.

Предмет дослідження: особливості проявів страхів у дітей дошкільного віку з РАС.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати особливості проявів страхів у дітей дошкільного віку з РАС та емпірично довести вплив арт-терапії на процес боротьби із ними.

Методи дослідження: описовий, порівняльний.

Для дітей з розладами аутистичного спектра властиві порушення уяви, що провокує виникнення різноманітних страхів, різної інтенсивності. Такі діти можуть мати причини своїх страхів, але, зазвичай – це безпричинні страхи, для виникнення яких зовсім немає підґрунтя. Страх може стати деструктивним чинником розвитку дитини з розладами аутистичного спектра. Тому вирішення цього питання, за допомогою окремих методів та засобів корекції, є дуже важливим. Одним із засобів боротьби зі страхами зазначеної категорії дітей є арт-терапія. Вона має великий потенціал в процесі виконання окресленого завдання

АРТ-ТЕРАПІЯ, АУТИЗМ, БОЯЗНЬ, ДОШКІЛЬНИЙ ВІК, РОЗЛАДИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРА, СТРАХ, ТРИВОГА

ВСТУП

Актуальність дослідження полягає в тому, що з кожним роком, в Україні та в світі зростає тенденція серед дітей до такого порушення як «розлади аутистичного спектра». Розлади аутистичного спектра, як загальний розлад психічного розвитку, простежуються у 4-5 випадках на 10 000 дітей (0,04–0,05%). За частотою РАС займають четверте місце серед різноманітних видів хронічної нервово-психічної патології в дітей [18, с. 5].

Страх є надзвичайно важливою проблемою людського буття, адже він, проникаючи в свідомість кожної людини, може суттєво впливати на її життя і діяльність. Сьогодні проблемі дитячих страхів приділяється багато уваги, бо вона досить широко розповсюджена серед дітей.

Для дітей з розладами аутистичного спектра властиві порушення уяви, що провокує виникнення різноманітних страхів, різної інтенсивності. Такі страхи можуть нести деструктивні наслідки в процес розвитку дітей із зазначеним порушенням.

Ефективним сучасним засобом психологічної корекції вважається арт-терапія. Арттерапія – це вид психотерапії та психологічної корекції, заснований на мистецтві та творчості. Під час творчої діяльності, дитина та дорослий можуть боротися зі своїми страхами, переживаннями тощо. також важливим є те, що цей засіб можливо використовувати із дітьми, які мають особливі потреби.

Враховуючи все це, ми вирішили детально розглядати тему нашого дослідження: «Арт-терапія як засіб боротьби із проявами страхів у дітей дошкільного віку з РАС».

Діти із розладами аутистичного спектра та їх психологічні особливості розглядалися у працях таких науковців як: В. Бочелюк, В. Нечипоренко, М. Панов, О. Позднякова, А. Турубарова, Д. Шульженко, В. Сердечна, А. Душка, В. Тарасун, С. Трикоз, О. Волошин, В. Кулик, А. Чупріков,

Н. Базима, М. Марценюк, В. Олексюк, В. Дегтярьова, Т. Холодова, О. Озарко, І. Мойсеєнко, В. Вітюк, Т. Коломоєць, В. Сторож, М. Плахтій, Т. Галах, Н. Пахомова та інші.

Специфічні особливості прояву страхів у дітей дошкільного віку з РАС висвітлювалися у роботах наступних вчених: К. Островська, А. Ковтун, Н. Когутяк, М. Галушко, Л. Бурлачук, Д. Литвяк, О. Волошин, Г. Бистрова, О. Малик, О. Авраменко, Л. Шкалат та інші.

Арт-терапія як засіб корекції та психотерапії стала об'єктом вивчення у працях таких дослідників як: А. Білошицька, Л. Бондар, О. Вознесенська, М. Замелюк, Т. Ільницька, Н. Калька, О. Ковальова, М. Козігора, В. Назаревич, Н. Пилип, О. Ролік, Н. Сабліна, Ю. Саєнко, В. Синицька, В. Станішевська, І. Степанюк, І. Тарапата, О. Шкуратова та інші.

Об'єкт дослідження: страхи дітей дошкільного віку з розладами аутистичного спектра.

Предмет дослідження: корекція страхів дошкільного віку з розладами аутистичного спектра засобами арт-терапії.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати, розробити та апробувати програму боротьби зі страхами дітей дошкільного віку з РАС засобами арт-терапії.

Завдання дослідження:

1. Здійснити аналіз наукової літератури та визначити психологічні особливості дітей дошкільного віку з РАС.

2. Проаналізувати специфіку проявів страхів у дітей дошкільного віку з РАС та розглянути арт-терапію як засіб боротьби з їх страхами.

3. Емпірично дослідити особливості проявів страхів у дітей дошкільного віку з РАС.

4. Розробити, впровадити та оцінити ефективність програми боротьби зі страхами дітей дошкільного віку з РАС засобами арт-терапії.

Методи дослідження: теоретичні (аналіз наукової літератури, порівняння, класифікація, систематизація та узагальнення); емпіричні

(експеримент); статистичні (кількісна та якісна обробка даних, порівняльно-зіставний аналіз та аналіз емпіричних даних).

База дослідження: центр комплексної реабілітації дітей з інвалідністю та дітей, які належать до групи ризику щодо отримання інвалідності комунального закладу вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради. Вибірка складалася з 20 дітей, 6-річного віку з розладами аутистичного спектра. Із них – 10 осіб у експериментальній групі та 10 осіб – у контрольній.

Методологічна основа дослідження:

– концептуальні дії про загальні та специфічні особливості порушеного розвитку (Н. Адамюк, В. Кухаренко);

– концептуальні дії про загальні і специфічні особливості нормального і аномального розвитку (Л. Виготський, Р. Левіна, В. Лубовський, Ж. Шиф та ін.);

– концептуальні дії про психологічні особливості дітей з розладами аутистичного спектра (О. Єфимова, Т. Скрипник, М. Химко, В. Шевчук, Д. Шульженко);

– концептуальні дії про прояви страхів у дітей з розладами аутистичного спектра (Г. Бистрова, О. Малик, В. Тарасун, С. Трикоз).

Теоретичне значення роботи полягає у теоретичному аналізі психологічних особливостей дітей дошкільного віку з РАС, розкритті специфіки проявів їх страхів та загальній характеристиці арт-терапії як засобу боротьби зі страхами дітей дошкільного віку. Ця інформація буде корисною для студентів, які навчаються за спеціальністю «Спеціальна освіта».

Практичне значення роботи полягає у розробці програми боротьби зі страхами дітей дошкільного віку з РАС засобами арт-терапії, яка може бути використана у практичній діяльності вчителів-дефектологів, психологів, які працюють із зазначеною категорією дітей. Також зазначена програма може

бути корисною для здобувачів вищої освіти спеціальності 016 Спеціальна освіта.

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох основних розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

ВИСНОВКИ

Отже, на теоретичному рівні були теоретично обґрунтовані особливості проявів страхів у дітей дошкільного віку з РАС та емпірично доведений вплив арт-терапії на процес боротьби із ними.

1. Був здійснений аналіз наукової літератури та визначені психологічні особливості дітей дошкільного віку з РАС. Розлади аутистичного спектра являють собою спектр психологічних порушень, які торкаються як когнітивного так й поведінкового та соціального розвитку. Можна назвати такі психологічні особливості дітей дошкільного віку з розладами аутистичного спектра: недорозвинення певних пізнавальних процесів (мислення, мовлення, увага, уява), високий рівень розвитку пам'яті, порушення поведінки та здатності до соціальної взаємодії, жорстке обмеження інтересів, наявність негативних емоційних проявів (агресія, тривожність, страхи, гнів).

2. Була розглянута на теоретичному рівні була розглянута специфіка проявів страхів у дітей дошкільного віку з РАС. Страх – це реакція інстинктивного характеру, яка виникає у кризовій ситуації, яка може передбачати фізичну чи психологічну загрозу. Дошкільний вік є сенситивний для наявності страху та побоювань. У цьому віці уява дитини розвивається досить стрімко, що провокує виникнення страхів різноманітного характеру. Щодо дітей дошкільного віку із розладами аутистичного спектра, то можна казати про наявність в них високої інтенсивності страхів та підвищеної фіксації на них. Страхи можуть мати дифузний та неконкретний характер. Дошкільників з РАС можуть лякати гучні звуки, новизна, може бути наявність страх втрати чи страх невідомості. Страхи дошкільників із РАС піддаються корекції, тому важливо вчасно підібрати оптимальні методи корекції.

3. Була розглянута арт-терапія як засіб боротьби зі страхами дітей дошкільного віку. Ми дійшли висновку, що арт-терапія – це психотерапевтичний напрям, який передбачає покращення психологічного стану особистості через процес самовираження у мистецтві та творчості. Арт-терапія вважається оптимальним засобом боротьби зі страхами дітей дошкільного віку. Це пояснюється тим, що її техніки відповідають віковим та психологічним особливостям дошкільників. В процесі корекції страхів дітей дошкільного віку можна використовувати різноманітні види арт-терапію, однак, найбільшу ефективність відмічають за ізотерапією, казкотерапією та ігротерапією.

4. Ми дослідили на емпіричному рівні особливості проявів страхів у дітей старшого дошкільного віку з РАС. Ми організували та провели дослідження на базі Центру ранньої соціальної реабілітації Комунального закладу вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради. У дослідженні взяли участь 20 випробуваних, 6-річного віку. У всіх випробуваних спостерігається таке порушення як розлади аутистичного спектра. Отже, за результатами констатуючого етапу дослідження, була виявлена наявність страхів у всіх випробуваних старших дошкільників із розладами аутистичного спектра експериментальної та контрольної групи (100%). У дітей зазначених груп найбільша тенденція спостерігалася до такої групи страхів як «Соціально-опосередковані» (50%/50%). Тобто, їх страхи пов'язані з людьми та соціальною комунікацією.

5. Була розроблена, впроваджена та вивчена ефективність програми боротьби зі страхами дітей дошкільного віку з РАС, засобами арт-терапії. Програма складається із 10 занять. Кожне заняття має практичний характер, бо містить окрему техніку арт-терапії (ізотерапія, казкотерапія, сміхотерапія, драма терапія, глінотерапія, пісочна терапія, маскотерапія), яку діти експериментальної групи повинні виконати задля корекції своїх страхів. Заняття з арт-терапії проводилися з дітьми 3 рази на тиждень протягом

чотирьох тижнів. На контрольному етапі дослідження, після апробування зазначеної програми з дітьми експериментальної групи, було встановлено, що страхи та їх прояви у дітей старшого дошкільного віку з РАС експериментальної групи значно знизилися після застосування арт-терапії. В них переважає відсутність страхів (80%). Результати випробуваних контрольної групи – залишилися незмінними – в них переважає наявність страхів (100%) та домінування їх соціально-опосередкованого типу (50%). Отже, можемо впевнено стверджувати про позитивний вплив арт-терапії на процес боротьби зі страхами дітей дошкільного віку із розладами аутистичного спектра.